

Natur och kultur i Hågadalen

- samlad information om projektet (uppdaterad 2023-08-27)

Detta är ett projekt som Naturskyddsföreningen Uppsala driver tillsammans med Wardsaetra och Gutasunds hembygdsförening, Föreningen Norby Soldattorp och Södra Norby Villaförening.

Projektet går ut på att genom dialog med kommunens förvaltare av Hågadalen-Nåstens naturreservat och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet utveckla skötseln av kulturmiljöerna längs Hågadalen. Det kan ses som en parallell till naturskyddsföreningens strävanden att få Uppsala akademiförvaltning att övergå till ett mer hållbart skogsbruk i de bortre delarna av reservatet (se under Nya skogsgruppen). Naturreservatet omfattar ju både natur- och kulturlandskap.

Kontaktperson för projektet är Egon Nilsson, vice ordf. i Naturskyddsföreningen Uppsala
Epost: egon.nilsson@bredband.net

FÖRENINGARNAS SYNPUNKTER PÅ SKÖTSELN AV KULTURMILJÖERNA

Kvarnen och forsen vid Kvarnbo bör ses som en kulturmiljö som bör hållas öppen. Vi anser att forsen bör hållas någorlunda fri från fallna träd som blockerar vattenflödet och det gäller även murverken intill kvarnen.

Åravinen mellan Kvarnbo och Flogsta som tidigare var nästan helt fri från högre vegetation har växt igen med slånsnår. Vi anser att slånsnåren bör reduceras och ansträngningar göras för att få igång bete på nytt.

Nordväst om Brukshundsklubben finns två åkerholmar med ett mindre gravfält och rester av odlingsterasser. Åkerholmarna har blivit igenväxta och det gäller även passagerna mellan åkerholmarna upp mot Pattons hage. Vi anser att gravfältet bör befrias från högre vegetation och att passagerna öppnas upp. Någon av våra föreningar kan kanske vara forminnesfadder för gravfältet?

Ovanför Predikstolen, finns resterna av en fornborg som hittills inte fått sin rättmätiga plats i historieskrivningen och inte lyfts fram som ett besöksmål. Nyare arkeologiska utgrävningar visar att fornborgen är från bronsåldern och alltså samtida med Hågahögen. Vi anser att borgruinen bör lyftas fram och kopplas till Hågahögen. Idag skyltas fornborgen summariskt nedanför Predikstolen. Vi anser att fornborgen främst bör skyltas från den mer lättillgängliga norra sidan, där murresterna är tydligast och ingången låg. En sträcka av muren runt ingången bör befrias från vegetation så att en siktlinje öppnas. En informationstavla bör sättas upp här och kartan i reservatsbroschyren och vid reservatets P-platser måste visa borgens placering.

Skytningen och vägvisningen till kulturminnen inom reservatet är otillräcklig. Inte ens Hågahögen har en anpassad informationstavla. Upplandsmuseet har givit ut en ny bok om

Hågahögen med omnejd. Med dess uppdaterade fakta som grund är en informationstavla på gång, enligt museet. Det lovar gott.

Vi har initialt fått positivt gensvar på de synpunkter vi fört fram och hoppas att dialogen kan fortsätta och resultera i höjd ambitionsnivå för röjning/bete och skyltning av kulturminnen inom reservatet och att det återspeglas i skötselplanen som uppdateras. Föreningar som bevakar natur- & kulturfrågor i området bör få tillfälle att avge remissvar på förslaget till ny skötselplan.

RÖJNING SAR BETENA I RESERVATET HAR PÅBÖRJATS OCH PAUSATS

Under december 2022 har kommunens förvaltare påbörjat arbetet med att röja bort viss vegetation i anslutning till kulturmiljöer i reservatet.

Det gäller dels en igenväxt passage från Hågadalen genom slånsnår upp mot Pattons hage, men framför allt arbetet med att frilägga de imponerande murresterna i den norra delen av fornborgen, där vi hoppas att en ny entrépunkt med informationstavla ska kunna ordnas.

Resultatet så här långt framgår av nedanstående fotografier som visar förhållandena före och efter de påbörjade röjningsinsatserna.

Röjningsarbetet vid fornborgen fick tyvärr avbrytas senare i dec pga att hästföraren drabbades av sjukdom. Arbetet kommer att återupptas senhösten/vintern 2023.

UPPFÖLJNINGSVANDRING 9 JUNI 2023

Under våren 2023 har röjningsarbetet legat nere. Det ska återupptas senare under året.

Den 9 juni genomfördes en vandring upp till fornborgen för utvärdering röjningsinsatserna så här långt och utbyte av synpunkter på det fortsatta arbetet. Deltog gjorde representanter från naturskyddsföreningen, hembygdsföreningen, kommunens reservatsförvaltare med två kollegor (varav en med ansvar för friluftsförslag), en arkeolog från Upplandsmuseet samt en journalist från UNT. Länsstyrelsens representant hade tyvärr förhinder.

Journalistens medverkan resulterade i en artikel om projektet i UNT den 11 juni:

<https://unt.se/nyheter/uppsala/artikel/mystisk-fornborg-i-hagadalen-ska-goras-tillganglig-unik-miljo/r011mp9l>

Följande information och synpunkter framfördes under vandringen:

- En alternativ angöringsstig från norr, något närmare Hågadalen, bör övervägas. Stigen vid den nuvarande stättan är periodvis alltför blöt och lerig.
- Röjningen av muren kommer att fortsättas ytterligare en bit ner mot Hågadalen, där kommunen äger marken. Arbetet inleddes på akademiförvaltningens mark.
- Alla inblandade, inkl Upplandsmuseets expert, är mycket nöjda med röjningsarbetets utförande så här långt. Det har utförts på ett varsamt sätt med hjälp av hästekipagen.

- Avverkade stockar har lagts upp i faunadepåer på behörigt avstånd från muren
- Grenar och ris har dock lagts för nära muren i flera fall. Det bör flyttas längre bort så att det blir mera luft och rymd kring muren.
- Mindre grenar och ris som ligger kvar på muren ska tas bort. Här kanske föreningsmedlemmar kan göra en insats, liksom vid årliga "städdagar" kommande år.
- Kommunens representant för friluftsförhållanden framförde synpunkten att en stig bör underlättas längs insidan av muren.
- Inför det fortsatta röjningsarbetet västerut upp över berghällarna, har reservatsförvaltaren med färgfläckar markerat vilka träd som ska tas bort. Urvalet ser välavvägt ut. Några stora fina tallar bör bevaras även om de växer alldeles intill murresterna
- På sydsidan av fornborgen, intill tvärravinen ut mot Predikstolen, har någon på senare tid rotat lite i ett brett parti av murresterna (som för lekmannen kan påminna om ett gravröse). Ett missriktat försök till gravplundring? Upplandsmuseets arkeolog tog en närmare titt på detta.

PLANERAT ARBETE UNDER HÖSTEN 2023

Röjning av det lilla gravfältet på åkerholmen nv om Brukshundsklubben ska påbörjas i sep?

Röjningsarbetet längs fornborgsmuren ska fortsätta senare under hösten/vintern. Helst när marken är tjälad för att minimera markskadorna.

FOTOGRAFIER FRÅN RÖJNINGSSARBETET

Igenväxta passagen upp mot Pattons hage

Passagen öppnad i dec 2022

Delar av den övervuxna fornborgsmuren sommaren 2020

Röjningsarbetet har påbörjats i dec 2022

"Svarten" i arbete

"Blondie" i arbete

Röjningen i vinterskrud

Stockar samlade i faunadepåer innanför muren

BAKGRUND

I jan 2021 hade Naturskyddsföreningen Uppsala ett dialogmöte med Uppsala kommuns förvaltare angående skötseln av Hågadalen-Nåstens naturreservat. Naturskyddsföreningen anser att skötseln i vissa avseenden inte lever upp till skötselplanens intentioner. Det gäller bl.a. behovet av viss röjning för att hålla kulturlandskapet öppet. Exempel på detta illustrerades med ett antal fotografier.

En balans mellan ett naturlandskap med biologisk mångfald och ett öppet kulturlandskap bör eftersträvas.

Med undantag av Hågahögen är fornlämningarna i Hågadalen med omnejd försummade och delvis bortglömda. Den mäktiga fornborgen nordväst om Predikstolen täcks alltmer av vegetation och riskerar att skadas av invaderande trädrötter. Den är också undermåligt skyltad.

Samma problembild gäller övriga forn/kulturlämningar längs dalen: gravar, hällristningar, torpgrunder, forntida åkrar? Regelbunden röjning och skyltning behövs.

Eftersom kulturlandskapet i Hågadalen inte brukas lika intensivt som förr, så har gränzonen mellan åker/äng och skogsbackar blivit kraftigt igenvuxen på flera ställen. Man möts av en ogenomtränglig mur av slån- och hagtornssnår m.m.

SYFTE

Att öka attraktiviteten hos och stärka skyddet av Hågadalen-Nåstens naturreservat genom att synliggöra de historiska lämningarna av mänsklig verksamhet i Hågadalen med omnejd och verka för ett öppet och levande kulturlandskap med beaktande av biologisk mångfald.

Möjliga framtida aktiviteter för allmänheten:

- **Fornborgens dag** med visning och aktiviteter i fornborgen
- Guidade vandringar till övriga forn/kulturlämningar längs Hågadalen
- Årliga röjningsinsatser runt fornlämningarna – föreningsansvar?
- Guidade vandringar i reservatets natur/kulturlandskap med betoning på biologisk mångfald

GENOMFÖRD DIALOG

I mars 2022 hölls ett andra dialogmöte då även hembygdsföreningen, torpföreningen, Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och Upplandsmuseet deltog. Gensvaret var positivt och intressenterna enades om att driva projektet vidare.

I juni 2022 gjordes en gemensam fältvandring från Brukshundsklubben anläggning, via gravfältet nordväst därom och upp till fornborgen ovanför Predikstolen. Under vandringen konkretiserade vi föreningar vad vi hoppas att projektet ska leda till och fick preliminär återkoppling från kommunens förvaltare om vad som kan vara möjligt att genomföra.

Den 26 okt 2022 fick vi föreningar in en försenad insändare i UNT för att informera allmänheten om om avsikterna med projektet:

<https://unt.se/insandare/artikel/eftersatt-skotsel-av-kulturmiljoerna-langs-hagadalen/rek6xzr>

Den 1 nov svarade kommunens förvaltare i positiva ordalag att röjningsarbete kommer att påbörjas enligt projektets intentioner redan före årsskiftet, i första hand vid fornborgen ovanför Predikstolen:

<https://unt.se/insandare/artikel/igenvaxningen-ar-ett-stort-naturvardsproblem/r5o26e1>

Vid ett besök vid fornborgen den 2 dec konkretiserade förvaltaren det planerade röjningsarbetet och fick återkoppling från oss i föreningarna.

Den 15 feb 2023 inbjöd kommunen ett 30-tal föreningar till en föreningsdialog på Biotopia om användningen och skötseln av Hågadalen-Nåstens naturreservat. Föreningarna fick tillfälle att informera om sin nuvarande och framtida användning av området och ge synpunkter på skötselplanen inför den planerade översynen. Från projektets sida deltog naturskyddsföreningen, hembygdsföreningen och soldattorpsföreningen samt Kvarnbo kvarns vänner som skrivit under vår gemensamma insändare i UNT (se ovan).